

Anna Ripatti, *Jac. Ahrenberg ja historian perintö. Restaurointisuunnitelmat Viipurin ja Turun linnoihin 1800-luvun lopussa* (Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja, 118), Suomen Muinaismuistoyhdistys: Helsinki 2011, 285 s.

Anna Ripatin väitöskirja on kaikin puolin hienoa työtä. Se perustuu huolelliseen arkistotyöskentelyyn, tarkkaan käsittelytapojen ja näkökulmien valintaan, ja osoittaa laajan lähde- ja kuva-aineiston ihailtavaa hallintaa. Kirja on kaiken lisäksi suorastaan nautittavan kirkasta ja kaunista suomea.

Tutkimuksen lähtökohta eli restaurointisuunnitelmat voi aihepiiriin perehtymättömästi vaikuttaa kuivakkaalta. Kohde on kuitenkin mitä kiehtovinta, sillä sen sisältöä ovat, Ripatin sanoin (s. 9), 'toteutumattomat toiveet ja tavoitteet, odotukset, päämäärät ja vaihtoehtoiset todellisuudet, jotka jäävät kuvina ja kirjoituksina paperille ja puheisiin'. Suunnitelmat ovat usein vähintään yhtä kiinnostavia kuin toteutukset, koska niiden kautta pääsee tarkastelemaan asioita, jotka toteutunut vaihtoehto peittää alleen, siis keskusteluita, vaihtoehtoja, ristiriitoja, merkityksiä ja niiden muokkausta. Ripatin tutkimuksen kohteista molemmat, sekä Viipurin että Turun linnan restaurointisuunnitelmat, jäivät lopulta toteutumatta.

Arkkitehti Johan Jacob eli Jac. Ahrenbergin (1847–1914) laatimien suunnitelmien kautta Ripatti tutkii linnoille annettuja merkityksiä ja asettaa ne paikoilleen laajoihin yhteyksiinsä, jotka sisältävät muun muassa Suomen suuriruhtinaskunnan ja Venäjän välistä politiikkaa, Suomen ja Ruotsin yhteistä menneisyyttä, Suomen pääkaupunkien ja provinssikaupunkien välisiä jännitteitä, tieteen historiaa paradigmanmuutoksineen sekä erilaisia ja muuttuvia historia- ja restaurointikäsitteitä. Ruotsin, Suomen ja Venäjän suhteet sekä ja Suomen kuuluminen länsimaiseen ja pohjoismaiseen kulttuuripiiriin kiteytyivät linnakeskustelun keskeiseksi teemaksi. Väitöskirjan käsittelemät Viipurin ja Turun linnojen restaurointivaiheet kattavat ajanjakson 1871–1909.

Linnat olivat keskeisiä kruunun omistamia rakennuksia. Niiden käyttö muodostui ongelmaksi, sillä mitä tehdä linnalla, jonka alkuperäinen hallinnollinen ja puolustuksellinen tehtävä on loppunut. Linnoja oli ryhdytty käyttämään muun muassa vankiloina ja viljamakasiineina, eräänlaisina tärkeinä varastoina molemmissa tapauksissa siis, mutta kovin käytännöllisiä ne eivät kumpaankaan käyttöön olleet. 1800-luvun kuluessa linnojen merkitys alkoi muuttua konkreettisesta imaginaarisesti, ja itse rakennus, sen olemassaolo menneiden vaiheiden materialisoitumana, muuttui tärkeäksi. Rakennus oli todiste, joka katsottiin kantavan mukanaan tietoa menneisyydestä. Mutta millaista tietoa ja mistä menneisyydestä? Turun ja Viipurin linnat eivät restaurointikeskustelussa olleet 'vain' keskiaikaisia, vaan merkityksellisiä olivat myös

historian myöhemmät vaiheet ja niihin liitetyt arvot. Ahrenbergin suunnitelmissa oli keskiaikaa enemmän kyse Vaasa-ajasta ja renessanssista. Kyse on tulkinnoista, ja juuri tähän problematiikkaan ja aikakautensa monisäikeiseen keskusteluun restaurointisuunnitelmat avaavat mahdollisuuden tarttua.

Restauroinnit olivat historian tutkimista, vaikka tulokset nykynäkökulmasta vaikuttavat joltakin muulta. Ehkä eniten Euroopan historiallisiin rakennuksiin 1800-luvulla välittömästi tai välillisesti vaikuttanut arkkitehti oli ranskalainen Eugène Viollet-le-Duc (1814–1879), jonka kriitikot sanoivat hänen tuhonneen suuren osan vanhoista rakennuksista. Kuitenkin Viollet-le-Duc korosti rakennuksen ja sen vaiheiden perinpohjaista tuntemusta. Jotakin perin erilaista oli siis tavoitteissa.

Jac. Ahrenberg sai linnojen restaurointitehtävät Yleisten Rakennusten Ylihallituksen virkamiesarkkitehtinä. Hän oli kirjailija ja sanomalehtimies, taiteilija ja arkkitehti, jonka moniin suuntiin ryöpyneen, väsymättömältä vaikuttavan aktiivisuuden ja monipuolisuuden kaikki ulottuvuudet eivät ole tahtoneet mahtua myöhempien historiankirjoittajien työpöydille, eikä perinteiseen fennomania–svekomania-jaotteluun. Ripatti on tutkimuksellaan valottanut laajoja alueita Ahrenbergin toiminnasta, sillä hän ei väitöskirjassaan rajoitu tarkastelemaan vain Ahrenbergin arkkitehdintyötä, vaan pohtii myös muun muassa hänen kaunokirjallista tuotantoaan ja poleemisia kirjoituksiaan suhteessa restaurointiin. Ripatin tutkimus saakin toivomaan ajantasaista ja kattavaa elämäkertaa Jac. Ahrenbergista. Työtä riittäisi kokonaisuudelle työryhmälle.

Ripatti operoi väitöskirjassaan sukulaisuuteen ja perintöön viittaavilla käsitteillä *patrimonium* ja *memoria-traditio*. Ne tuovat esille muinaismuistosuojelun argumentoinnin ja kansakunta-käsityksen yhdistymisen menneisyyden sekä nykyisyyden yhteyteen, jatkuvuuteen ja velvoitukseen. Kansakunnat olivat kuin suuri suku, joilla oli perinnön säilyttämisen velvollisuus. Pitkän sukulinjan jatkuvuuden varmistaminen oli jokaisen suvun jäsenen, erityisesti miesten, velvollisuus, oli kyse sitten aineellisesta omaisuudesta, aineettomasta perinnöstä tai jälkeläisistä. Samoin kansalaisilla oli vastuu isien perinnön hoitamisesta. Suvun ja kansakunnan muistoihin sekä kunniaan liittyvät käsitteet nivELYvät hyvin aiheeseen tutkimuksen edetessä.

Tässä rakennelmassa restaurointi alkoi nousta tärkeään asemaan. Restauroinnin voi nähdä menetelmänä hoitaa *patrimoniumia*. Ei ollut yhdentekevää millaisiin ratkaisuihin päädyttäisiin, varsinkin kun kyseessä olivat niin keskeiset kohteet kuin kruunun linnat. Koskettiin niihin miten tahansa, olivat edessä välittömästi kysymykset, mitä menneisyyttä haluttiin kuvata ja miten, sekä niiden aiheuttamat monimutkaiset poliittiset, pedagogiset ja esteettiset ongelmat.

Jac. Ahrenbergin mielestä arkkitehti oli restauroinnin suunnittelijana keskeisessä asemassa historiakuvan muokkaajana. Hän oli eräänlainen historioitsija, joka huolellisten tutkimustensa perusteella loi historian visualisoinnin. Tavoite ei ollut aivan vaatimaton, sillä restaurointi oli hänelle samalla sekä kansakunnan menestymisen kannalta ratkaisevan tärkeää perinnön säilyttämistä että sitä eteenpäin vievää (s. 209) 'parannellun todellisuuden esittämistä', siis vaikuttamista pitkälle tulevaisuuteen.

Viipurin linnan restauroinnista kehittyi poliittinen kysymys Viipurin kaupungin ja senaatin välille, oliko rahoitus kaupungin vai kruunun asia, mutta varsinkin suomalaisten- ja venäläisten viranomaisten välille. Linnan omistusoikeus oli venäläisviranomaisilla, ja lopulta he halusivat pitää omistuksen itsellään ja suunnitella linnan korjauksen itse. Myös heillä oli linnaan kiinnittyneitä muistoja, liittyihän se Pietari Suuren (hall. 1682–1725) elämänvaiheisiin. Tällaista keskustelun poliittista kärjistymistä koetettiin Turun linnan yhteydessä kaikin tavoin välttää. Viipurin esimerkki osoitti, ettei paljo julkisuus ollut aina hyvästä.

Viipurin linnan yhteydessä erityisen kiinnostavia ovat ne Jac. Ahrenbergin

vaikuttamisen keinot, joilla hän pyrki saamaan suunnitelmansa läpi. Komeat, viimeistellyt ja osittain ranskankieliset restaurointisuunnitelman piirustukset esiteltiin keisariparille Helsingin Ritarihuoneella vuonna 1885. Ahrenbergin tavoitteena oli saada Aleksanteri III (hall. 1881–1894) vakuuttuneeksi siitä, että restauroitu linna olisi kunniaksi hallitsijalle ja tarjoaisi keisarin arvoiset puitteet vierailuille. Hän toivoi myös vaikuttavansa tanskalaissyntyiseen keisarinna Maria Feodorovnaan (1847–1928) ajatuksella, että aivan Pietarin lähistölle olisi mahdollista restauroida edustava renessanssilinna (Pietarin arkkitehtuurihan oli vanhimmillaankin peräisin vain 1700-luvun alusta). Visuaalisuus ja tulkinnat olivat tärkeitä, sillä Viipurin osalta vaikeudet restaurointisuunnitelman etenemisessä saattoivat kiteytyä kysymykseen näyttikö tornihuippu keisarista ruotsalaiselta vai ei.

Turussa oli puolestaan pyrkimyksiä nostaa esille kaupungin arvoa Suomen entisenä pääkaupunkina ja suuriruhtinaskunnan toiseksi suurimpana kaupunkina. Linnan restaurointi liittyi pitkälti 1881 perustetun Turun kaupungin historiallisen museon perustamiseen ja kehittämiseen. Asiaa ajamaan löytyi ryhmä tarmokkaita miehiä, ja myös paljon rahaa, ennen kaikkea tupakkatehtailija Fredric Rettig (1843–1914, vuodesta 1898 von Rettig). Turun linnan esilinnaan sijoitetusta museosta kaavailtiin Suomen läntistä kansallismuseota vastapainona Helsingin museopiirien suomalais-ugrilaisille suunnitelmille.

Turun linnan osalta hyvin kiinnostava oli keskiaikaisuuden 'löytymisen' vaikutus restaurointiin. Vuonna 1900 alkanut linnan tutkimus ja restaurointi toivat esille aikaisemmin tuntemattomia keskiaikaisia rakennusosia. Niiden myötä paljastui, että Suomen linnoista oli löydettävissä Ruotsin myöhemmin voimakkaasti muutettuja linnoja enemmän vanhoja rakennusosia – primitiivisyydessään ne olivat säilyneet Ruotsin linnoja alkuperäisempinä. Keskiaikaisuuden ja arkaaisuuden arvonnousu, 1800-luvun voimakkaiden restaurointien kasvava kritisointi ja restaurointitutkimuksen muuttuva paradigma saivat Ahrenbergin muuttamaan suunnitelmiaan. Lopputulos oli sittenkin sama kuin Viipurissa, suunnitelman hylkääminen, mutta eri syystä. Turun linnan äärellä työskennelleet eri alojen asiantuntijat alkoivat kiistellä keskenään, sillä arkeologien, arkkitehtien ja historiantutkijoiden näkemykset linnan suojelun tavoitteista olivat alkaneet poiketa liikaa toisistaan. Senaatti vihelsi pelin poikki vuonna 1909.

Ripatin väitöskirjassa aiheen käsittely jakaantuu neljään osaan, päätekstiin, viitteisiin, liitteisiin ja kuviin. Ratkaisu on toimiva. Pääteksti on tiivistä ja selkeää, eikä viitteisiin ja liitteisiin sijoitettu runsas aineisto riko päätekstin sujuvuutta. Viitteissä voi näin esittää paljon lähdetekstiä ilman että varsinainen teksti hajoaa. Käsittelyn päättää kaksi laajaa, runsain viittein varustettua Viipurin ja Turun restaurointivaiheiden kronologia-liitettä. Kirjan lukemisen voisi jopa aloittaa niistä. Ripatti on myös koonnut tutkimukseensa runsaan ja huolellisesti valitun kuvatarjonnan. Voi siis sanoa, että tarjolla on kokonaisuus, jonka sulatteleminen vie aikaa, mutta vaivannäkö kannattaa.

Leena Valkeapää, FT

Vapaa tutkija

leena.valkeapaa[at]pp.inet.fi